

DUVANSKA INDUSTRIJA

STANJE

Duvanska industrija predstavlja stabilan i razumno regulisan sektor koji iz godine u godinu doprinosi budžetu Republike Srbije u proseku 8% od ukupnih prihoda. U Srbiji operacije imaju tri multinacionalne kompanije, zajedno sa još jednim domaćim proizvođačem. Kompanije zapošljavaju direktno više od 2000 osoba, a indirektno još 5000, dok sa firmama koje pružaju podršku operacijama duvanske industrije, distributeri, prodavci i drugi, taj broj je znatno veći.

U Srbiji je proizvodnja duvanskih proizvoda u poslednjih pet godina (2019-2023) značajno porasla u svim segmentima. Prošle godine, proizvedeno je 18,27% više cigareta nego 2019. godine, dok je prodaja u Srbiji, u istom periodu opala za 7%. To ukazuje na porast izvoza duvanskih proizvoda u navedenom periodu čak za 31%. Ukupna spoljnotrgovinska razmena duvana i duvanskih proizvoda u 2023. godini iznosila je 839,8 mil.€ od čega se na izvoz odnosi 549,5 mil.€, dok je uvoz realizovan u vrednosti od 290,3 mil.€ i ostvaren je suficit od oko 259,2 mil. €.

U periodu od 2019. do 2023. godine proizvodnja duvana se prosečno godišnje obavljala na površini od 4375 ha, dok je u 2024. zabeležena proizvodnja na 4556 ha. Proizvodnja cigareta je u prvih 6 meseci u 2024. godini povećana za 5% u odnosu na isti period prethodne godine. Izvoz duvana po vrednosti za prvih 6 meseci 2024. godine u odnosu na isti period prethodne godine smanjen je za 11%, a kada je reč o uvozu beleži se povećanje vrednosti za 6%.

U Srbiji je prisutno nelegalno tržište duvana i duvanskih proizvoda, a čije suzbijanje je Vlada Republike Srbije označila kao prioritet osnivanjem Radne grupe za borbu protiv krijumčarenja duvana (Odluka Vlade RS objavljena u „Službenom glasniku RS“ 47/16). Priliv sredstava od akciza i PDV-a na duvanske proizvode u 2023. godini iznosio je 165,6 milijardi dinara, što predstavlja povećanje od 40 odsto u odnosu na 2016, kada je priliv po ovom osnovu iznosio 118 milijardi dinara. Za Srbiju je otuda od prioritarnog značaja da kontroliše proizvodnju duvana na svojoj teritoriji, pogotovo ako se uzme u obzir da oko 90% crnog tržišta čini rezani duvan, a ne cigarete. Ipak, napori državnih organa na čelu sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, Upravom carine, Tržišnom, Fitosanitarnom i Poljoprivrednom inspekcijom zajedno sa predstavnicima industrije daju vidljive rezultate u suzbijanju nezakonite proizvodnje i prometa duvana i duvanskih

proizvoda, kako bi se šteta po budžetske prihode svela na najmanju moguću meru.

POBOLJŠANJA

Izmenama i dopunama Zakona o duvanu, na kojima je Uprava za duvan intenzivno radila u saradnji sa svim relevantnim učesnicima na tržištu, a koji je u primeni od novembra 2023. godine, uvedene su definicije za nove duvanske i nikotinske proizvode, kao što su nesagorevajući duvan i srodni proizvodi (elektronske cigarete, nikotinske kesice, biljni proizvodi za pušenje, odnosno zagrevanje kao i arome za nargile). Ovim Zakonom je uvedena i definicija elektronskog uređaja za zagrevanje duvanskog odnosno biljnog proizvoda.

Imajući u vidu da se duvanska industrija globalno posvetila konceptu smanjene štetnosti uvođenjem i razvijanjem alternativnih proizvoda sa smanjenom štetnošću u odnosu na konvencionalne cigarete, jedinstveni regulatorni okvir u regionu, koji je Srbija usvojila, podstiče transformaciju industrije.

Zakonom su uvedeni i registri proizvođača i uvoznika srodnih proizvoda, kao i dodatna ograničenja koja se odnose na prodaju duvanskih i srodnih proizvoda, među kojima je najvažnija izričita zabrana prodaje maloletnim licima. Kako su proizvodi koji sadrže nikotin ili duvan namenjeni isključivo odraslim korisnicima, ovakav regulatorni okvir ide u prilog principu odgovornog marketinga i snažnoj posvećenosti preventivi i sprečavanju pristupa svim duvanskim i nikotinskim proizvodima maloletnicima.

Zakon o akcizama regulisao je dosledno sprovođenje petogodišnjeg akciznog kalendara; uveo je i predstavio Sistem e-Akciza – digitalizujući procese i poručivanja i korišćenja kontrolnih akciznih markica sa QR kodom za duvanske proizvode čija obaveza korišćenja stupila na snagu 01. oktobra 2024. godine.

Izmenama Zakona o akcizama definisan je i sistem sledljivosti duvanskih proizvoda u lancu proizvodnje i snabdevanja tržišta Srbije, po ugledu sisteme u Evropskoj uniji, tzv. Track and Trace sisteme.

PREOSTALI PROBLEMI

Pored stabilizacije tržišta, i dalje je primetan negativni uticaj ilegalnog tržišta rezanog duvana čime je ugrožena održiv-

ost čitavog lanca snabdevanja u okviru duvanske industrije, kao i zapošljavanje i BDP na koje proizvodno-prometni lanac duvanskih proizvoda ima direktan uticaj.

Procenjuje se da obim nelegalnog tržišta u Srbiji iznosi oko 16,3 odsto, od čega tri četvrtine čini duvan u listu i rezani duvan domaćeg porekla, a ostatak nelegalne cigarete koje su ili neobeležene ili obeležene markicama okolnih tržišta gde su niže akcize.

Štaviše, nelegalna prodaja duvanskih proizvoda ima negativan uticaj i na same potrošače zbog nepoznatog porekla,

nekontrolisane proizvodnje, nekontrolisanog skladištenja i uslova transporta, kao i činjenice da je ilegalni duvanski proizvod dostupan maloletnicima, da ne sadrži zakonom propisana zdravstvena upozorenja, da je nezakonito oglašavan i sl. Vlada Republike Srbije ulaže velike napore u suzbijanju nelegalne trgovine duvanskih proizvoda, što se vidi, pre svega, po zaplenjenim količinama duvana i cigareta i kontinuirano povećanog broj postupaka protiv raznih počinitelaca krivičnog dela nelegalne trgovine duvanom i duvanskim proizvodima. Međutim, i dalje je očigledan izostanak adekvatnog procesuiranja od strane tužilaštva i sudova.

PREPORUKE SAVETA

- Neophodno je da fokus svih relevantnih državnih institucija bude i dalje usmeren na efikasnu primenu zakona u cilju borbe protiv ilegalnog tržišta duvanskih proizvoda, koje ima značajne negativne posledice po celokupno društvo. Savet stranih investitora, takođe, podržava napore Vlade Republike Srbije u suzbijanju nelegalne trgovine duvanom i duvanskim proizvodima i predlaže formiranje posebnog odeljenja Tužilaštva, koje bi bilo nadležno za akcizne proizvode.
- Nastaviti sa praksom otvorenog dijaloga Vlade Republike Srbije i duvanske industrije po svim bitnim pitanjima koja se tiču uslova poslovanja na tržištu duvanskih proizvoda. Savet stranih investitora snažno podržava ovakvu vrstu dijaloga, po principima participacije, otvorenosti, odgovornosti, efikasnosti i koherentnosti zato što bi neodmerene promene u zakonodavstvu mogle dovesti do dalje distorzije legalnog tržišta duvana i duvanskih proizvoda što bi za posledicu imalo širenje crnog tržišta.
- Trenutno važeći akcizni kalendar ističe krajem 2025. godine. Potreban je nastavak odgovorne i dosledne akcizne politike koja obezbeđuje predvidivost svim akterima u proizvodno-prometnom lancu duvanske industrije, predviđa postupna povećanja akciznog opterećenja i uzima u obzir različite profile rizika obuhvaćenih proizvoda. Ovakav pristup bi osigurao stabilne budžetske prihode i sprečio rast nelegalnih tokova u industriji.
- Inovacije u nauci i tehnologiji i primena najviših standarda u duvanskoj industriji doprineli su razvoju novih kategorija duvanskih i srodnih proizvoda koji mogu smanjiti negativne efekte u odnosu na konzumaciju cigareta. Prilikom kreiranja regulatornog okvira važno je da zakonodavac prepozna posebne karakteristike i specifičnosti ovih proizvoda, uvaži postojeće naučne dokaze i primeni principe proporcionalnosti kako bi potrošači imali adekvatan pristup informacijama i mogli da donose informisane odluke.

Napomena: U trenutku zaključenja ovog teksta, u proceduri su bile Izmene i dopune Zakona o oglašavanju, kao i Nacrt Zakona o izmenama i dopunama Zakona o akcizama, čije će izmene biti obrađene u narednom izdanju Bele knjige.